

Mickey Gjerris' tale ved modtagelsen af Demokratistafetten

Taler

Mickey Gjerris
Forsker og pristager

Dato

5. juni 2022

Sted

Vartov, København

Det er forunderligt at være et menneske. At være til. At ånde. Sanser. Modtage utallige indtryk fra verden: lys, farver, former, dufte, berøringer, ord, tanker. Og kunne give indtrykkene udtryk i form af forståelse og følelser: tanker, digte, berøringer, ideer, sange og små glædesdanser onsdag aften i køkkenet. Sådan er det ikke hele tiden og ikke for alle. Smerter og sygdom, fattigdom og sult, ulykkelige omstændigheder og andre menneskers ondskab og ligegyldighed kan hindre forundringen i at finde vej. Kroge os sammen om vores egen eller vores kæres nød og død. Bekymringer rammer os alle – for det nære og det fjerne.

Magter vi den næste opgave, som kommer vores vej? Vil fremtidige generationer tænke tilbage på os med foragt, fordi vi vidste, hvad konsekvenserne af vores handlinger ville være – og alligevel intet gjorde?

Huske os med væmmelse som dem, der, iklædt utallige dårlige undskyldninger, dømte vores egne efterkommere til et liv, som vi ikke ville byde os selv? Der er nok at bekymre sig om. Ja, ifølge den tyske filosof Martin Heidegger, så er det netop evnen til at bekymre sig om fremtiden, der kendetegner mennesket. Livet er et liv i bekymring. Vi er bekymringsparate.

Og derfor kan forundringen have svære kår – også hos os, der har været så heldige at have plads til forundringen. Os, der er her i dag og som næppe er truet direkte af naturkatastrofer, krig eller en fattigdom så dyb, at det eneste, der er plads til, er bekymringen over, hvor næste måltid skal komme fra. Selv for os, der, hvis verden var risengrød, ville være dem, der svømmede rundt i smørklatten, kan det være svært at finde plads til forundring af bare bekymring. Vi er bekymringsparate.

Men selv for os, er der da også nok at bekymre sig om. Krig i Europa, millioner

og atter millioner af mennesker dømt til den yderste fattigdom af en økonomisk verdensorden, som vi selv lever højt på, naturødelæggelse, fremmedgørelse overfor verden og hinanden, klimaforandringer, populismens erosion af den demokratiske samtale. Artsuddøen, social og økonomisk udstødelse af dem, der ikke lige passer ind i tidens snævre normalitetsbegreb, markedsgørelsen af uddannelser, sundhedsvæsen, den frie forskning og snart sagt alle andre menneskelige aktiviteter samt hyperforbrugssamfundets fortsatte fordummelse af borgerne. Der er nok at bekymre sig om.

Netop derfor er det så vigtigt at holde fast i forundringen. Alt har sin plads og sin tid, som Prædikeren siger. Det gode liv findes i balancegangen mellem yderpunkterne. Det handler om at kunne rumme de forenende modsætninger uden at lade dem ophæve hinanden. Ikke lade meningsløsheden benægte erfaringer af meningsfuldhed eller lade erfaringerne af meningsfuldhed fornægte erfaringerne af meningsløshed. Der er nok at bekymre sig om og god grund til at bekymre sig. Men der er også nok af forundres over og god grund til at gøre det.

For 14 milliarder år siden var der intet. End ikke det tomme rum. Der var ingenting inde i ikke noget. Og så opstod noget. En singularitet, der vist blot er et videnskabeligt ord for et fænomen, som undslipper vores erkendelse. Singulariteten eksploderede. Universet var presset sammen i en partikel, der eksploderede i skabelse og væren. En eksplosion, der siden har udvidet sig og skabt det synlige univers. 100 milliarder af galakser med 100 milliarder stjerner i hver. Og i en af de galakser omkring en af de stjerner opstod for cirka 4,8 milliarder år [siden] planeten Jorden. Den tredje sten fra Solen.

Og så skete noget endnu mere forunderligt: For ca. 3,8 milliarder år siden opstod livet. Et fænomen som vi ikke har observeret andre steder i det ufattelige univers. Et fortsat og stædigt oprør mod den anden termodynamiske lov. En midlertidig orden i et system, der uafvendeligt bevæger sig mod uorden. Først i form af simple encellede organismer, senere mere og mere komplicerede organismer, der gennem en ubrudt næsten 4 milliarder år lang evolutionshistorie har ført til, at stenen nu er dækket af en tynd hud af jord, vand og luft, som vi kalder for biosfæren. I den myldrer myriader af væsener, der hver især er et livsspor.

Alle vævet sammen med de andre i en lang fortælling om skabelse og tilintetgørelse. Konkurrence og samarbejde. Disharmoni og harmoni. Og den

fortælling er også er [sic] vores fortælling. Så at jeg står og I sidder her i dag i dette nu, er ganske enkelt det foreløbige højdepunkt i en 14 milliarder år lang fortælling.

Som den gamle teolog K.E. Løgstrup sagde: Det vi ved er, at en gang var alt, der er til, ikke til. Og en gang skal alt, hvad der er til, ikke være til mere. Men lige nu er det til – i mellemrummet mellem ikke-væren og ikke-væren er der væren. Andromedagalaksen, planeten Venus, Andesbjergene, arten isbjørn, din nabo og de glimt af kærlighed, der bliver os til del, er til i stedet for ikke at være til. Det er da forunderligt.

Bekymringen kommer af sig selv. Det gør forundringen for så vidt også, men den bliver så let opslugt af bekymringerne. Overset i hverdagens gøremål. Negligeret for det næste projekt. I optagethed af verden mister vi blikket for verden. Ser kun os selv og det, der truer, i stedet for også at se alt det, der er før os. Det, som verden er, før vi møder den med vores behov, lyster og bekymringer. Som når vi går i skoven og ikke ser den for bare træer.

Bekymring og forundring. To fænomener, der går hånd i hånd med de to opgaver, der følger med at være et menneske: Bestræbelsen på at blive den bedste, man kan. At udfolde sit potentiale for at løfte ansvaret for andre, så godt som man nu kan, og så tage imod tilværelsen i glæde og taknemmelighed. Over at være til mellem ikke-væren og ikke-væren.

At kunne ånde for en stund. At mærke sollys og regn mod kroppen, en kærlig berøring fra den elskede, glæden ved veludført arbejde og berigende samvær med mennesker og andre livsvæsener. Bekymring og forundring. Ansvar og glæde. Livskunsten er at finde rum til dem begge. Uden bekymring bliver det let kun til selvoptaget hedonisme. Og uden glæde og taknemmelighed ender vi nemt under pligtens selvfornægtende åg, hvor livets opgave bizart nok tager sig ud som en fornægtelse af livet selv.

Bekymring og forundring. Det er de to reb, vi skal søge at gå på over det store mørke, der venter. For sådan er det også: Den store trolde tager os alle. Vi er forfængelig ormeføde, men netop derfor er det så vigtigt, at vi bruger den tid, som er vores til noget. For sikke et spild at have haft muligheden for at leve i forundring og bekymring og så tage herfra efter kun at have brugt tiden på at brokke sig over køen i supermarkedet og se fodbold.

Nu sidder der måske enkelte iblandt jer og tænker: ”Ja, det er meget godt, men har manden ikke fået overrakt en demokrati-stafet? Hvornår kommer han til det? Det var vel ikke en lommeuldslivsfilosofi-stafet?” Og det er for så vidt berettiget.

Der kan synes langt fra forundringen over overhovedet at være til, til det politiske spil i kommuner, regioner og på Christiansborg, der fylder medierne. Langt fra beslutninger om kontanthjælp, klimaforandringer, forsvarsforbehold, affaldssortering og større anlægsprojekter til forundringen over at være en del af et livsspor gennem evolutionshistorien, der er endt med netop denne krop og dette sind.

Til gengæld vil jeg mene, at al tale om bekymringer er passende på dagen, hvor vi fejrer demokratiet. For ganske vist er demokrati mere end politik og politik mere end det, som politikere foretager sig. Men overordnet set, så kan den politik, der udfoldes i et demokrati som vores, siges at være et forsøg på at håndtere bekymringerne. Hvorfor det måske ikke er så mærkeligt, at den politiske diskussion handler om, hvad vi overhovedet skal bekymre os om, og hvordan vi skal håndtere bekymringerne. Hvad er problemet, og hvilken strategi er den rigtige?

Det er nemt at blive kynisk, når man betragter den politiske diskussion. Brudte valgløfter, formummet talen-uden-om, pleje af særinteresser, uværdig klyngen sig til indflydelse, vernetjenester og undertiden så grove benægtelser af virkeligheden, at man sidder mundlam tilbage.

Men lader vi kynismen sejre og vender os bort fra den demokratiske samtale, så bliver kun de tilbage, der ikke har plads til andet end egne bekymringer og de løsninger, som gavner dem selv mest. Der kan selvfølgelig være en vis glæde i at se skibet gå ned med mus, kvinder, mænd og andre, mens man selvtilfreds mumler: ”Hvad sagde jeg!”, men her er det værd at huske, at alle er ombord på skibet – inklusive dig selv og alle de, der er uden skyld i demokratiets fortsatte forfaldshistorie. Det er ikke kun dem, som synes at fortjene det, der går under, men os alle. Så kynisme er ikke løsningen.

Den ligger for mig snarere i at insistere på forundringens rolle i et demokrati. For det er forundringen, der kan hjælpe os med at skelne mellem

bekymringerne. Forundringen, der kan bringe os på sporet af, hvad det er, som vi bør bekymre os om, hvorfor vi bør bekymre os om det, og i hvilken retning vi skal søge løsningerne.

Lad mig slutte med et eksempel, som mildest talt byder sig til som oplagt: Den omfattende naturkrise, som vi står i. Tydeligst i forhold til de klimaforandringer og den biodiversitetskrise, der ikke alene truer vores eget livsgrundlag, men utallige andre arters.

En krise, der rækker dybt ned i rødderne af vores kulturs selvforståelse og forståelse af naturen. En krise, der i sidste ende har sine rødder i vores forestilling om, at det, at vi er noget ganske særligt, betyder, at vi er det eneste, der er ganske særligt. At denne planet og alt, hvad der lever på den, på en eller anden måde er ”vores”. En blot og bar ressource til vores behov og fornøjelse i stedet for et fællesskab, hvor vores evner, så langt fra at give os mulighed for at udnytte de andre og det andet, tværtimod giver os så meget desto mere ansvar for at drage omsorg og tage ansvar for det.

En krise, der har sine rødder i, at vi har lukket øjnene for vores eget potentiale og stillet os tilfredse med grådighedens fortælling: At vores natur er at være delvist rationelle egoister, der bare skal sikre os selv og sætte tænderne i alt, hvad vi kommer i nærheden af. Men vi kan være så meget mere. Som forfatteren Kurt Vonnegut siger det: Vi bliver til det, som vi forestiller os, at vi er, så vi skal være forsigtige med at forestille os, hvad vi er. Så måske er det på tide at folde drømmens faner ud, som digteren bød os, og sammen udvikle nye visioner for, hvem vi egentlig kan blive til.

For de kriser, som vi står i, rækker ganske vist langt ud i fremtiden, men sætter allerede nu sit præg på vores liv. De fysiske konsekvenser kommer tættere og tættere på og bliver mere og mere mærkbare. Og de psykiske og eksistentielle konsekvenser mærker vi også. Klimasorg, klimaskam, klimavrede og klimaangst er ikke udtryk for forstyrrede unge menneskers sans for dramatik og åndelige vildledthed. Det er fuldt og helt rimelige svar på den situation, vi står i. I særdeleshed når man ser, hvordan vi, de ældre, de voksne i rummet, i årtier har været mere bekymrede for vores egen nuværende velstand end de kommende generationers fremtidige velfærd.

De unge er bekymrede for, hvordan de skal kunne få dækket deres basale behov i

en varmere verden med voldsommere vejrphenomener, økologiske sammenhænge under hastig nedbrydning og social uro på grund af millioner og atter millioner af klimaflygtninge. Vi er bekymrede for, om nogle vil røre ved luksusprivilegier som flyrejser, røde bøffer og en i øvrigt uforståeligt stor materiel velstand.

Det er selvfølgelig en overdrivelse og en forsimpning. Alt er altid mere kompliceret end sort og hvidt. At gennemføre en bæredygtig transformation af et hyperforbrugssamfund, der hviler på illusionen om, at man kan have uendelig vækst i et lukket system, er ikke overraskende en vanskelig ting.

Men for mange unge er det også forbløffende enkelt. De ser en klimaminister, der må være verdensmester i at erklære sig selv og Danmark som verdensmester i grønt, samtidig med at den førte klimapolitik halter langt efter, hvad der er behov for. De ser en statsminister, der ikke vil misse en mulighed for et godt billede og derfor går med i en klimamarch, hvis budskab er vendt mod hendes egen regering.

De ser os alle sammen stå med bekymrede miner og lade som, at vi har styr på det, imens vi klamrer os til fortidens privilegier og med fetichistens enøjethed håber på teknologiske mirakler i stedet for at ændre vores livsstil. Og så de bliver bange og kyniske og ligeglade og vrede og ser kun bekymringer forude.

Mit håb og min tro er, at forundringen kan hjælpe os. Forundringen over tilværelsens små og store mirakler og over den mageløse, skrøbelige natur, som vi er indfældet i. En forundring, der kan bibringe os glæde og taknemmelighed over at være til og hjælpe os til at rette vores bekymringer mod de rette ting og de rette strategier.

En forundring, der kan hjælpe os til at se, at opgaven er at tage vare på det af livet, som vi kan – og at det gode liv ikke findes i materiel overflod, men i at være bevidste dele af et mere-end menneskeligt fællesskab, hvor vi løfter det ansvar, som vi hver især magter, og støtter hinanden, når vi hver især vakler.

Så tak for denne ære og muligheden for at sætte fokus på forundringens betydning for den demokratiske diskussion mellem generationerne om naturkriserne det kommende år. Jeg kan ikke love, at stafetten næste år vil blive rakt videre med ordene: ”Opgaven er løst”. Men jeg lover gerne, at det bliver

med ordene ”Jeg prøvede”.

Alt andet vil være et misbrug af den tillid, som er blevet mig til del, og de muligheder, som varetagelsen af stafetholderhvervet rummer. Og alt andet vil være en skam taget i betragtning af, at jeg tilhører den generation, som har fået alt forærende – og som ret beset synes at svigte dens opgave ganske eklatant.

I fælles forundring kan vi forhåbentlig bringe vores bekymringer tættere på hinanden og sammen tage fat den opgave, som de byder os at løfte. Og i det arbejde er muligheden for at opleve fælles forundring, glæde og taknemmelighed over i hvert fald for en stund at være her mellem ikke-væren og ikke-væren, som værende, åndende, følede væsener under samme himmel. For det er forunderligt at være menneske.

God Grundlovsdag, glædelig pinse og igen: Tak for denne utvivlsomt ufortjente, men i høj grad værdsatte ære – og ikke mindst tak for ordet.

Kilde

deo.dk

Kildetype

Dokumentation på online medie

Tags

Grundlovstale, Takketale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/mickey-gjerris-takketale-ved-modtagelsen-af-demokratistafetten-2022>